

**UNIVERSITATEA OVIDIUS DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE**

DOMENIUL: FILOLOGIE

**INFLUENȚE RUSEȘTI ASUPRA STRUCTURII
LIMBII ROMÂNE DIN BASARABIA
REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT**

**Conducător de doctorat,
Prof. univ. dr. habil. Florentina Nicolae**

**Student-doctorand,
Cuciuc Lilia**

**CONSTANȚA
2022**

CUPRINS

SIGLE ȘI ABREVIERI	6
INTRODUCERE	10
PRECIZĂRI CU PRIVIRE LA CONCEPTELE DE <i>LIMBĂ</i> , <i>DIALECT</i> , <i>GRAI</i> (<i>GRAIUL BASARABEAN</i>)	15
PARTEA I. ISTORICUL EVOLUȚIEI LIMBII ROMÂNE DIN STÂNGA PRUTULUI, DE LA ORIGINI, PÂNĂ ÎN PREZENT.....	26
CAPITOLUL I. ETAPA VECHE (1812-1918).....	26
1. 1. Schiță de istorie a limbii române din stânga Prutului de la origini, până la începutul secolului al XIX-lea	26
1. 2. Perioada 1812-1918.....	29
1. 2. 1. Contextul istoric și cultural	29
1. 3. Uzul limbii române în sferele sociale.....	31
1. 3. 1. Uzul limbii române în administrație și justiție.....	31
1. 3. 2. Uzul limbii române în învățământ.....	32
1. 3. 2. 1. Cărțile didactice din Basarabia.....	35
1. 3. 2. 2. Influențe rusești în manualele și dicționarele bilingve.....	37
1. 3. 3. Uzul limbii române în biserică.....	40
1. 4. Presa din Basarabia.....	41
1. 5. Concluzii privind evoluția limbii române din stânga Prutului în etapa veche.....	42
CAPITOLUL AL II-LEA. ETAPA INTERBELICĂ (1918-1940).....	44
2. 1. Contextul istoric și cultural.....	44
2. 2. Situația lingvistică în R.A.S.S.M.	44
2. 3. Analiza lexiconului <i>madanist</i>	47
2. 4. Concluzii cu privire la evoluția limbii române din stânga Prutului în etapa interbelică.....	49
CAPITOLUL AL III-LEA. ETAPA SOVIETICĂ (1940-1989).....	50
3. 1. Contextul istoric și cultural.....	50
3. 2. Norma literară promovată de <i>moldoveniști</i>	52

3. 3. Concluzii cu privire la evoluția limbii române în perioada sovietică.....	54
CONTEXTUL ACTUAL.....	55
PARTEA A II- A. PARTICULARITĂȚI FONETICE, LEXICALE ȘI GRAMATICE ALE LIMBII ROMÂNE DIN STÂNGA PRUTULUI.....	57
CAPITOLUL I. FENOMENE FONETICE	57
1. 1. Particularități dialectale comune.....	58
1. 2. Particularități rezultate în urma interferențelor cu limba rusă.....	63
1. 3. Concluzii cu privire la particularitățile fonetice ale limbii române din stânga Prutului.....	67
CAPITOLUL AL II-LEA. ASPECTE LEXICO-GRAMATICE.....	68
2. 1. Derivarea	68
2. 2. Conversiunea	74
2. 3. Compunerea	75
2. 4. Concluzii cu privire la particularitățile derivatelor și compuselor, formate după modelul limbii ruse, în limba română din stânga Prutului.....	78
CAPITOLUL AL III-LEA. CALCURI LINGVISTICE.....	80
3. 1. Calcuri semantice	80
3. 1. 1. Substantive	80
3. 1. 2. Verbe.....	85
3. 1. 3. Alte clase morfologice.....	94
3. 1. 3. 1. Adjectivul.....	94
3. 1. 3. 2. Adverbul.....	95
3. 1. 3. 3. Interjecția.....	95
3. 2. Calcuri gramaticale.....	96
3. 2. 1. Calcuri de diateză.....	96
3. 2. 2. Calcuri de regim cazual.....	100
3. 2. 2. 1. Calchierea construcțiilor genitive	101
3. 2. 2. 2. Calchierea construcțiilor în dativ.....	102
3. 2. 2. 3. Calchierea instrumentalului rusesc	104
3. 3. Calcuri de regim prepozițional	108
3. 3. 1. Calcuri de regim verbal prepozițional	109
3. 3. 2. Calcuri de regim nominal prepozițional.....	115

3. 4. Calcuri mixte	116
3. 5. Concluzii cu privire la particularitățile calcurilor lingvistice după limba rusă în limba română din stânga Prutului.....	118
CAPITOLUL AL IV-LEA. TRADUCERI.....	120
4. 1. Modalități de diferențiere a calcului lingvistic de împrumut și de traducere.....	120
4. 2. Traduceri totale.....	121
4. 3. Traduceri parțiale	135
4. 4. Alte traduceri	138
4. 4. 1. Traducerea sistematică a pronumelui din limba rusă	138
4. 4. 2. Traducerea parafraselor.....	138
4. 5. Concluzii cu privire la particularitățile traducerilor din limba rusă în limba română din stânga Prutului.....	139
CAPITOLUL AL V-LEA. ÎMPRUMUTURI LEXICALE.....	140
5. 1. Tipologia împrumuturilor din clasa substantivului.....	140
5. 1. 1. Categoria gramaticală a numărului	140
5. 1. 2. Categoria gramaticală a cazului	149
5. 1. 3. Categoria gramaticală a determinării.....	150
5. 2. Tipologia împrumuturilor din clasa verbului.....	152
5. 2. 1. Împrumuturi verbale cu sufixul infinitival -a.....	152
5. 2. 2. Împrumuturi verbale cu sufixul infinitival -i.....	154
5. 2. 3. Împrumuturi verbale cu sufixul infinitival -î.....	156
5. 3. Tipologia împrumuturilor din clasa adjectivului.....	157
5. 4. Concluzii cu privire la particularitățile împrumuturilor lexicale din limba rusă în limba română din stânga Prutului.....	159
CAPITOLUL AL VI-LEA. CALCURI FRAZEOLOGICE.....	160
6. 1. Îmbinări frazeologice.....	161
6. 1. 1. Îmbinări frazeologice cu valoare substantivală	161
6. 1. 2. Îmbinări frazeologice cu valoare verbală	165
6. 1. 3. Îmbinări frazeologice cu valoare adverbială	166
6. 2. Expresii frazeologice.....	166

6. 2. 1. Expresii idiomatice.....	167
6. 2. 2. Expresii neidiomatice.....	171
6. 3. Concluzii cu privire la particularitățile calcurilor frazeologice după limba rusă în limba română din stânga Prutului.....	177
CONCLUZII GENERALE.....	179
BIBLIOGRAFIE.....	184
ANEXE.....	191
1. Indice de forme nerecomandate.....	191
2. Îndrumar privind transliterația din limba rusă	198

REZUMAT

Cuvinte-cheie: *bilingvism decretat, contact lingvistic, interferențe lingvistice, fonetisme, calcuri semantice, calcuri gramaticale, calcuri mixte, traduceri, împrumuturi, calcuri frazeologice.*

Baza idiomului din stânga Prutului o constituie româna comună, însă contactul lingvistic între limbile română și rusă, manifestat timp de aproape două sute de ani pe teritoriul Basarabiei, a determinat apariția unor particularități lingvistice ale idiomului local. Particularitățile respective se alătură celor dialectale moldovenești, specifice Moldovei istorice.

Dacă până în anul 1812, idiomul local utilizat pe cele două maluri ale Prutului s-a dezvoltat în cadrul aceluiași condiții istorice și sociale, după anexarea teritoriului de la stânga Prutului la Imperiul Rus, condițiile extralingvistice de funcționare a idiomului din spațiul anexat s-au modificat vădit. De exemplu, în anul 1818, idiomul local, denumit oficial *limba moldovenească*, și limba rusă au fost declarate în Basarabia limbi oficiale. Din acel moment și până în perioada de față, în teritoriul în discuție, limba română și limba rusă au ocupat concomitent sau pe rând statutul de limbă oficială, ceea ce a determinat utilizarea simultană a celor două limbi în toate sferele de comunicare și, de asemenea, evoluția limbii române în condițiile unui bilingvism impus.

Pornind de la datele istorice și de la *teoria coșeriană*¹ cu privire la caracterizarea graiului *basarabean*, ne propunem în lucrarea de față cercetarea evoluției limbii române din stânga Prutului de la origini, până în prezent și a contextului sociocultural în care a fost utilizată aceasta sub influența limbii ruse. De asemenea, sunt ilustrate particularitățile specifice ale idiomului local, rezultate în urma contactului lingvistic cu limba rusă, particularități, care, de altfel, nu se regăsesc în româna standard a tuturor basarabenilor.

În ceea ce privește stadiul cercetărilor, începând din 1990, au fost organizate manifestări științifice în care au fost dezbătute denumirea și statutul idiomului din Republica Moldova. Avem

¹ Eugeniu Coșeriu descrie în studiile sale noțiunile de limbă română, dialect dacoromân și grai *basarabean*, aplicând metoda comparativă din perspectivă genealogică, areală și tipologică. Vezi bibliografia.

în vedere, între altele, *Conferința științifico-practică internațională*², organizată la Cernăuți în anul 1991; *Congresul al IV-lea al Filologilor români*³, organizat la Timișoara în 1991; Conferința națională „Limba română azi”⁴, organizată la Iași și Chișinău în anul 1991; *Congresul al V-lea al filologilor români*⁵, organizat, de asemenea, la Iași și Chișinău în anul 1994; Conferința științifică „Limba română este numele corect al limbii noastre”⁶, organizată în Chișinău în anul 1995. Comunicările susținute la aceste manifestări s-au concretizat în numeroase studii și articole, în volume colective și individuale publicate de-a lungul anilor, în care a fost combătută *teoria așa-zisei limbi moldovenești*⁷. Teoria *limbii moldovenești*, concepută de către lingvistul sovietic M. V. Serghievski și publicată în volumul *Studii moldavo-slave*⁸, fusese respinsă și înainte de anii '90 de mulți lingviști în lucrările lor. Ne referim la articolele lingviștilor R. A. Budagov și S. B. Bernstein⁹; lucrarea lui Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1977; articolul lui Klaus Heitman, „Rumänische Sprache und Literatur in Bessarabien und Transnistrien”, publicat în revista *Zeitschrift für Romanischen Sprache und ihre Didaktik*, nr. 1-2, 1965, p. 102-156 etc.

O viziune de ansamblu legată de denumirea și statutul idiomului din Republica Moldova este prezentată în lucrările lingvistului Eugeniu Coșeriu: „Latinitatea orientală”, în: *Limba română*, Nr. 3, Chișinău, 1994; „Unitatea limbii române – planuri și criterii”, în: *Limba română*, Nr. 5-6, Chișinău, 1994; *Limba română – limbă romanică*. Texte manuscrise editate de Nicolae Saramandu, București: Editura Academiei, 2005; „Unitate lingvistică - unitate națională”, în: *Limba română*, Nr. 10, Chișinău, 2002 etc.

² Vezi LREPM, p. 243.

³ *Ibidem*, p. 247.

⁴ *Ibidem*, p. 249.

⁵ *Ibidem*, p. 265.

⁶ *Ibidem*, p. 291.

⁷ Vezi comunicările lingviștilor Eugeniu Coșeriu, Silviu Berejan, Matilda Caragiu Marioțeanu, Nicolae Mățaș, Vasile Pavel, Valeria Guțu Romalo, Marius Sala, Nicolae Saramandu, Adrian Turculeț, publicate în volumul colectiv *Limba română și varietățile ei locale*, București: Editura Academiei Române, 1995 și, de asemenea, comunicările lingviștilor Nicolae Corlăteanu, Silviu Berejan, Anatol Ciobanu, publicate în *Revista de lingvistică și știință literară*, nr. 5-6, Chișinău, 1955.

⁸ M. V. Serghievski, *Moldavo-slavianskie etiudî*, Moscova, 1959, pp. 186-203, *apud* G. Mihăilă, *Unitatea și specificul limbii române în concepția lui R. A. Budagov*, București: Editura Academiei Române, 2000, p. 8.

⁹ Lingviștii R. A. Budagov și S. B. Bernstein demonstrează în studiile lor că „limba moldovenească” nu poate fi considerată o limbă autonomă și nici „dialect al limbii române”.

Între lingviștii români preocupați de idiomul basarabean, s-au numărat George Ivănescu, Ion Gheție, Emil Petrovici, Vasile Pavel, R. Udler, Vl. Zagaevschi, Vasile Melnic etc¹⁰. Printre studiile recente care abordează româna din Basarabia din perspectivă dialectologică se numără lucrarea Ariadnei Ștefănescu, *Variație și unitate în limba română standard din Basarabia*, 2016.

O serie de lucrări abordează etape diferite ale evoluția idiomului din Republica Moldova: Lidia Colesnic-Codreanca, *Limba română în Basarabia (1812-1918). Studiu pe baza materialelor de arhivă*, Chișinău: Editura Museum, 2003; Vasile Bahnaru, *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice (studiu și documente de arhivă)*, Chișinău: Elan Poligraf, 2015; Carolina Popușoi, *Limba română actuală din Basarabia, particularități morfosintactice și lexico-semantică*, București: Editura Muzeul Național al Literaturii Române, Colecția Aula Magna, 2013.

În ceea ce privește diseminarea rezultatelor activității de cercetare, anumite conținuturi ale investigației noastre (aspecte ale bilingvismului din Republica Moldova, analiza contrastiv-tipologică a calcurilor lingvistice, traduceri) au făcut obiectul comunicărilor științifice din cadrul participării la colocvii și conferințe naționale și au fost publicate în volumele colective *Cultură și Comunicare* (coord. Roxana-Magdalena Bârlea) și în volumul *Diversité et identité culturelle en Europe*. Prin urmare, anumite fapte de limbă, analizate de noi în lucrarea de față se regăsesc și în articolele publicate în volumele menționate.

Corpusul pe care se bazează cercetarea doctorală cuprinde gramatici și dicționare bilingve, editate în Basarabia, texte din arhivele presei scrise mai vechi și din *mass-media* contemporane, structuri analizate în culegerile *Cuvântul potrivit la locul potrivit* și *Cultivarea limbii*, precum și o serie de expresii și lexeme cuprinse în articolele de specialitate din Republica Moldova. Nu am redus studiul la un simplu corpus de termeni decontextualizați, ci am preferat să prezentăm faptele de limbă în context, cu scopul de a le evidenția semnificația.

Multe texte citate de noi provin din articolele de ziare și reviste publicate în fosta R.S.S.M., în deceniile din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Există mai multe explicații pentru aceste selecții. În primul rând, acestea sunt folosite în mod obișnuit în cercetările actuale de limbă, ca dovezi de rusificare a limbii române. În al doilea rând, motivația noastră este aceeași

¹⁰ George Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași: Editura Junimea, 1980; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975; Emil Petrovici, „Unele probleme de dialectologie și geografie lingvistică” în: *Limba Română*, Nr. 3, 1954; R. Udler et alii, *Atlasul lingvistic moldovenesc*, Chișinău: Cartea Moldovenească, 1968-1973.

cu a majorității cercetătorilor din ultimele decenii, dedicați particularităților așa-zisei „limbi moldovenești”: respectivele texte reflectă vorbirea oficialilor – gazetari „angajați” în sistemul ideologic, reprezentanți ai aparatului de conducere social-politic, diverși conducători de instituții și întreprinderi, iar uneori chiar oameni simpli – muncitori, agricultori etc. Toți aceștea răspândeau formele hibride ruso-române sau româno-ruse, prin care se încerca o simbioză lingvistică forțată. Se utilizau cuvinte rusești adaptate la sistemul flexionar românesc (*beseduim* pentru „discutăm”) sau, invers, cuvinte românești integrate în sistemul fono-morfologic și lexico-semantic rusesc (*calmitate* în loc de *calm* după rus. *spokoistvie*). În sfârșit, în al treilea rând, acele publicații erau foarte numeroase în epocă, oferind material de lucru masiv, viu, care oglindea un proces masiv de interferențe lingvistice.

Sub aspect metodologic, demersul nostru a presupus, mai întâi, identificarea faptelor de limbă (împrumuturi totale din rusă, calcuri lingvistice după limba rusă, traduceri din rusă), apoi analiza și descrierea acestora din perspectivă contrastiv-tipologică, precum și prezentarea echivalentelor în limba română standard. De asemenea am făcut trimiteri la dicționarul explicativ rusesc¹¹, utilizând regulile de transliterație¹² pentru consemnarea lexemelor din limba rusă și am tradus explicațiile din lexiconul rusesc. Unde a fost cazul, am raportat materialul lexical la DLR, cu scopul de a afla situația istorică și gradul de răspândire a anumitor vocabule. Pentru a urmări evoluția și viabilitatea faptelor de limbă identificate și analizate de noi, am consultat câteva dicționare ale limbii române, realizate în Republica Moldova, în ultimele decenii (DGL; DGL², DDLR), considerate normative pentru etapa actuală. Interferențele identificate în textele de lucru care au pătruns în uzul basarabenilor sunt cuprinse în anexa prezentei lucrări, cu scopul de a servi drept îndreptar lexical.

În analiza noastră, am utilizat următoarele metode și tehnici de cercetare:

- metoda comparativ-istorică (cu scopul de a stabili etimologia lexemelor analizate);
- analiza contrastiv-tipologică (pentru a stabili similitudinile și diferențele care apar la nivelul anumitor categorii gramaticale ale celor două limbi aflate în contact – româna și rusa; pentru a compara anumite fapte de limbă; pentru a evidenția particularitățile structural-semantică ale celor două limbi aflate în contact);

¹¹ S. I. Ojegov, N. Iu. Ședova, *Tolkovâi slovar` russkogo iazâka*, Moskva: Rossiiskaia Akademiia Nauk, Institut Russkogo Iazâka im. „V. V. Vinogradova”, 2013.

¹² Vezi Anexa 2, *Îndrumarul privind transliterația din limba rusă*.

- metoda descriptivă (pentru descrierea materialului lexical);
- metoda geografiei lingvistice (cu scopul de a clasifica fonetismele identificate în textele de lucru);
- metoda analizei componențiale (pentru descrierea structurii semantice a lexemelor analizate);
- metoda geografiei lingvistice (cu scopul de a identifica particularitățile dialectale comune).

Subiectul lucrării de față propune o viziune de ansamblu asupra evoluției idiomului din stânga Prutului de la origini până în prezent, mai ales că anumite etape au fost descrise, de-a lungul anilor, izolat, fie din punct de vedere istoric, politic și cultural, fie din punct de vedere lingvistic. Importanța lucrării relevă din faptul că idiomul din Republica Moldova, pe lângă trăsăturile dialectale comune Moldovei istorice și dincolo de particularitățile lingvistice rezultate în urma contactului cu limba rusă, păstrează și etape mai vechi de evoluție a limbii române, înregistrând la nivelul tuturor compartimentelor lingvistice și fapte arhaice de limbă.

Am structurat conținutul lucrării în funcție de două aspecte fundamentale: evoluția limbii române din Republica Moldova, de la origini până în prezent (partea I) și particularitățile sale fonetice și lexico-gramaticale, rezultate în urma contactului lingvistic cu limba rusă (partea a II-a).

Analiza contextului istoric și cultural în care s-a realizat bilingvismul ruso-român în Basarabia ne-a condus către următoarea periodizare a evoluției idiomului de la est de Prut:

- etapa veche. Am inclus în această etapă o scurtă prezentare a evoluției limbii române, începând cu româna primitivă până în 1812, anul anexării Basarabiei la Imperiul Rus, urmată de o descriere amănunțită a condițiilor de utilizare a limbii române în principalele sfere socioculturale, din momentul anexării până în 1918, anul reintegrării Basarabiei în România;

- etapa interbelică. Am prezentat evoluția limbii române între anii 1918-1940. Funcționarea limbii române în această etapă a fost marcată de două contexte socioculturale diferite: de un context favorabil, în Basarabia reintegrată, unde româna a redevenit limbă de stat și a fost reintrodusă în învățământ și administrație și de un context ostil, în fosta R.A.S.S.M., unde adepții *madanismului* au încercat să creeze o variantă literară proprie, sprijinind în felul acesta teoria „așa-zisei limbi moldovenești”;

- etapa sovietică. Am atribuit acestei etape perioada cuprinsă între anul 1940, atunci când Basarabia și R.A.S.S.M. au fost incluse, sub denumirea de R.S.S.M., în fosta U.R.S.S. și anul 1989, în care au fost inițiate revendicările Marii Adunări Naționale din Chișinău. Pe teritoriul noii

republicii au fost extinse măsurile politicii naționale și lingvistice, adoptate în fosta Republică Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească: schimbarea alfabetului latin cu cel chirilic; propagarea unei norme literare orientată către modelul autohton de exprimare.

- contextul actual. Începând cu anul 1989, pe teritoriul în discuție s-au produs mai multe evenimente care au marcat începutul unui proces de consolidare a variantei literare a idiomului de la est de Prut: revenirea la grafia latină, proclamarea independenței Republicii Moldova față de Uniunea Sovietică la 27 august 1991, oficializarea limbii române, introducerea limbii române și a istoriei românilor ca obiecte de studiu în învățământ, elaborarea unor lucrări normative ale limbii române.

În partea a doua a lucrării, am analizat în șase capitole, particularitățile fonetice, lexicale și gramaticale ale limbii române din spațiul în discuție, rezultate în urma contactului lingvistic cu limba rusă, după cum urmează:

- fonetisme, pe care le-am structurat în funcție de particularitățile dialectale comune și trăsăturile fonetice influențate de limba rusă;

- aspecte lexico-gramaticale. Aici am inclus cuvintele derivate și compuse, alcătuite după modelul limbii ruse, precum și cuvintele formate prin conversiune;

- calcuri lingvistice (semantice, gramaticale și mixte);

- traduceri (totale și parțiale);

- împrumuturi lexicale, pe care le-am clasificat după clasa gramaticală în: substantive, verbale și adjectivale;

-calcuri frazeologice, pe care le-am împărțit în expresii idiomatice și expresii neidiomatice.

În urma cercetării contextului sociocultural în care a funcționat limba română din Republica Moldova, am observat că procesul rusificării a fost intens în anii 1812-1918, perioadă în care a fost instaurat bilingvismul ruso-român, precum și în anii staliști și poststaliști. Drept dovadă stau termenii din dicționarul bilingv al lui Mihail Ciachir din 1907, „*kislородul* pentru *oxigen*; *revoliuționerul* pentru *revoluționar*; *revmatismul* pentru *reumatism*; *nastoikî* pentru *tinctură*”¹³, atestați ca termeni nerecomandați și în dicționarele lui Valentin Guțu (1998, 2014) și de asemenea, enunțurile extrase din articolele de presă publicate în fosta R.S.S.M., care conțin

¹³ Vezi subcapitolul *Influențe rusești în manualele și dicționarele bilingve*, p. 37.

două sau trei forme diferite de influențare a românei prin preluarea unor tipare sau lexeme în structura sintactico-morfologică și lexico-sintactică românească. Este cazul sintagmei „*subotnicele și duminicalele organizate*”¹⁴, unde substantivul *subotnic*, derivat de la *subota*, reprezintă un împrumut lexical cu semnificația „muncă voluntară prestată sâmbăta”. În cazul lexemului *duminical*, avem de a face cu substantivarea adjectivului *duminical*, cu sensul de „muncă voluntară exercitată în afara programului oficial de lucru”, după termenul rusesc *voskresnik*. Enunțul citat prezintă două fenomene – unul de natură lexico-morfologică, respectiv conversiunea contextuală a unei clase gramaticale, altul de natură semantică, respectiv utilizarea lexemului *duminical*, cu sensul de „muncă voluntară”. Cuvântul *subotnic* nu poate fi înțeles de către un român de dincoace de Prut, dar pentru vorbitorii de limbă română din Republica Moldova, termenul respectiv a devenit relativ uzual, în contextul social, economic și politic care a avut un mare impact asupra comunicării verbale din spațiul în discuție. Multe interferențe au rezultat în urma traducerilor articolelor de presă din limba rusă. Am identificat în corpusul de texte, devieri de sens (*revistă ramurală* pentru „revistă de specialitate”; *a îndrepta la lucru* pentru „a repartiza pe post”) și adaptări nepotrivite a unor structurilor gramaticale (*din numele* pentru „în numele”, *al doilea an* pentru „de doi ani”).

Începând cu anul 1989, pe întreg teritoriul Republicii Moldova au fost adoptate reforme lingvistice care au urmărit stabilizarea variantei literare a limbii române. În prezent, textele beletristice și articolele din presă sunt formulate într-un stil îngrijit. Remarcăm, de asemenea, tendința intelectualilor de a se exprima literar. În ceea ce privește interferențele pe care le-am identificat în corpusul de texte, acestea sunt considerate greșeli de limbă și nu sunt recomandate de către lucrările normative din Republica Moldova (DGL, DGL², DDLR).

Greșelile cel mai des întâlnite pe care le fac unii vorbitori de limbă română din Republica Moldova țin de selectarea sensurilor unui cuvânt polisemantic rusesc. Este cazul lexemului *drujnî*¹⁵ „unitar” „omogen”, pe care vorbitorii îl confundă cu *drujeskii* (cf. rom. *prietenos*, *prietenesc*, *amical*) sau *drujeliubnîi* (cf. rom. *prietenos*, *amical*, *amabil*, *binevoitor*). Ideea de „prietenie” din semantismul acestei familii de cuvinte este utilizată și în alte contexte. Avem în vedere structurile de tipul *colectiv prietenos* sau *familie prietenoasă*, utilizate în locul celor de *colectiv unit/familie unită*. Multe dintre sensurile calchiate identificate în textele sursă au pătruns

¹⁴ Vezi subcapitolul *Derivarea*, p. 68.

¹⁵ Vezi capitolul *Traduceri*, pp. 133-134.

în uzul unor utilizatori de limbă română din Republica Moldova. Exemplificăm prin lexemele *a se atârna*, cu sensul „a avea o anumită atitudine”, *atârnare* cu sensul „atitudine” (ambii termeni atestați în DGL); *întrebare* cu sensul „problemă” (atestați în DGL, DGL², DDLR); *a însemna* cu sensul de „a sărbători/a marca un eveniment” (atestat în DGL, DGL², DDLR); *a apăra* pentru „a susține o teză/o disertație” (atestat în DGL, DGL², DDLR); *a da complimente* pentru „a transmite salutări” (atestat în DGL, DGL²); *a retrăi* pentru „a fi preocupat” (DGL, DGL²); *a se primi* pentru „a reuși/a obține” (atestat în DGL, DGL², DDLR) etc.

Pe lângă calcuri semantice, în exprimarea neîngrijită a unor utilizatori de limbă română din Republica Moldova am identificat structuri gramaticale calchiate (*omul științei*, *omul artei*, *invalid al războiului*, *a conduce cu întreprinderea*, *a se schimba cu locul*, *a se schimba cu impresiile*, *a se specializa pe ceva*, *de la trecut*) și împrumuturi (*oformare* pentru „întocmire”; *product* pentru „produs”; *soveste* pentru „conștiință”; *pivă* pentru „bere”; *prezident* pentru „președinte”; *tehnicum* pentru „școală profesională”; *abonent* pentru „abonat”; *a se balota* pentru „a candida”) etc.

Faptele de limbă analizate contrastiv-tipologic în lucrarea de față reprezintă interferențe lingvistice rezultate în urma bilingvismului decretat în spațiul geografic supus cercetării. Cele care au pătruns în uzul unor basarabeni țin de ipostaza neîngrijită *a limbii comune*, deoarece acestea dublează vocabulele existente în *limba standard*, în româna literară. Limba română literară reprezintă pentru comunitatea de vorbitori, norma superioară la care aceștea se raportează, este limba scriitorilor, limba presei, limba cercurilor culturale.

Limba română vorbită din stânga Prutului prezintă, pe lângă trăsăturile dialectale comune Moldovei istorice și interferențele lingvistice rezultate în urma contactului cu limba rusă, o coloratură arhaică. Prin urmare, studierea în cadrul dacoromânei a particularităților actuale ale graiului *basarabean* ar putea aduce în discuție o perspectivă nouă asupra dezvoltării varietăților geografice ale limbii române.

Bibliografie selectivă

A. Literatură de specialitate

AVRAM, Mioara, 1992, „Limba română în Republica Moldova (Analogii istorice generatoare de optimism)”, în: *Revistă de lingvistică și știință literară*, nr. 3, pp. 59-65.

- AVRAM, Mioara, 1998, „Unificarea limbii noastre literare și cultivarea limbii în româna interbelică”, în: *Limba română*, nr. 5-6, pp. 293-303.
- BAHNARU, Vasile, 2015, *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice* (studiu și documente de arhivă), Chișinău: Elan Poligraf.
- BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2000, *Miezul cuvintelor. Studii de lingvistică generală și lingvistica latină*, Târgoviște: Editura Bibliotheca.
- BÂRLEA, Petre Gheorghe, 2009, *Limba română contemporană*, București: Editura „Grai și Suflor - Cultura Națională”.
- BÂRLEA, Petre Gheorghe; BÂRLEA, Roxana Magdalena, 2000, *Lexicul românesc de origine franceză*, Târgoviște: Editura Bibliotheca.
- BÂREA, Petre Gheorghe, (în colaborare cu CERCHEZ, Mihai), 2006, *Limba română contemporană*, București: Ministerul Educației și Cercetării.
- BEREJAN, Silviu (coord) *et al.*, 2007, *Limba română este patria mea, Studii. Comunicări. Documente*, ediția a II-a, Chișinău: Casa Limbii Române.
- CARAGIU-MARIOȚEANU, Matilda, 1975, *Compendiu de dialectologie română*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- CARAGIU-MARIOȚEANU, Matilda, GIOSU Ștefan, IONESCU-RUXĂNDOIU, Liliana, TODORAN, Romulus, 1977, *Dialectologie română*, București: Editura Didactică și Pedagogică.
- CIOBANU, Anatol, 1998, *Limba maternă și cultivarea ei*, Chișinău: Editura Lumina.
- COLESNIC-CODREANCA, Lidia, 2003, *Limba română în Basarabia 1812–1918*, Chișinău: Editura Museum.
- COȘERIU, Eugeniu, 1994, *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică*. Cu o prefață de S. Berejan și un punct de vedere editorial de S. Dumitrăcel, Chișinău: Editura Știința.
- COȘERIU, Eugeniu, 1997, *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*, București: Editura Enciclopedică.
- COȘERIU, Eugeniu, 2000, *Lecții de lingvistică generală*, Chișinău: Editura ARC.
- COȘERIU, Eugeniu, 2005, *Limba română-limbă romanică. Texte manuscrise editate de Nicolae Saramandu*, București: Editura Academiei Române.
- COTEANU, Ion, 1981, *Structura și evoluția limbii române (de la origini până la 1860)*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.

- COTELNIC, Teodor, 1998, „Limba română în contextul sociolingvistic din Transnistria”, în: *Revistă de lingvistică și știință literară*, nr. 1, Chișinău.
- CUCIUC, Lilia, 2016, „Aspecte ale bilingvismului în Republica Moldova”, în: *Cultură și comunicare*, Târgoviște: Editura Bibliotheca, pp. 143-147.
- CUCIUC, Lilia, 2017, „Politica lingvistică în fosta R.S.S.M. și consecințele ei asupra evoluției idiomului local”, în: *Cultură și comunicare*, vol. IV, Târgoviște: Editura Bibliotheca, pp. 91-96.
- CUCIUC, Lilia, 2018, „Calcuri semantice după limba rusă în româna din Republica Moldova”, în: *Cultură și comunicare*, vol. V, București: Editura Muzeul Literaturii Române, pp. 25-39.
- CUCIUC, Lilia, 2020, „Linguistic calques in the Romanian language of the Republic of Moldova” în: *DICE*, 17/1, București: Editura Muzeul Literaturii Române, pp. 141-162.
- DAVID, Alexandru, 1934, *Tipăriturile românești în Basarabia sub stăpânirea rusă (1812-1918)*, Chișinău: Editura Universitas.
- GHEȚIE, Ion, 1964, „Cu privire la repartitia graiurilor dacoromâne. Criterii de stabilire a structurii dialectale a unei limbi”, în: *Studii și cercetări lingvistice*, XVI (1964), 3, pp. 317- 346.
- GROZA, Liviu, 2004, *Probleme de lexicologie*, București: Humanitas.
- GUȚU-ROMALO, Valeria (coord.), 2005, *Gramatica limbii române*, Vol. 1: *Cuvântul*, Vol. al II-lea: *Enunțul*, București: Editura Academiei Române.
- HRISTEA, Theodor, 1997, „Tipuri de calc în limba română”, în: *Limbă și literatură*, XLII. vol. III-IV, București, pp. 10-29.
- IONESCU-RUXĂNDIOIU, Liliana, CHIȚORAN, Dumitru, 1975, *Sociolingvistică*, București: Editura Didactică și Pedagogică.
- MADAN, L. A., 1932, *Gramatica limbii moldovenești: Fonetica, morfologia și sintaxa*, Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei.
- MÎNDÎCANU, V., 1987, *Cuvântul potrivit la locul potrivit*, Ediția a II-a, Chișinău: Editura Cartea Moldovenească.
- MIHĂILĂ, Gheorghe, 2001, „Limba română - limba moldovenească”, în: *Analele Bucovinei*, (2001), anul VIII/2, Editura Academiei Române, p. 5.
- PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela (coord.), 2010, 2016², *Gramatica de bază a limbii române*, București: Univers Enciclopedic Gold.
- PETROVICI, Emil, 1970, *Studii de dialectologie și toponimie*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.

PETROVICI, Emil, 1954, „Repartiția graiurilor dacoromâne pe baza *Atlasului lingvistic român*”, în: *Limba română*, III, 1954, pp. 9 – 11.

POPUȘOI, Carolina, 2013, *Limba română actuală din Basarabia. Particularități morfosintactice și lexico-semantică*, București: Editura Muzeul Național al Literaturii Române, Colecția Aula Magna.

RĂILEANU, Tamara, 1999, „Pledoarie pentru unitatea limbii române”, în: *Limba Română*, Nr. 3-5, pp. 11-22.

ROSETTI, Alexandru, 1986, *Istoria limbii române. De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*, ediție definitivă, București: Editura Științifică și Enciclopedică.

ROSETTI, Alexandru, CAZACU, Boris, ONU, Liviu, 1971, *Istoria limbii române literare, I. De la origini până în secolul al XIX-lea*, Ediția a II-a, București: Editura Minerva.

SCURTU, Ion, 2012, „Învățămintul, știința și cultura Basarabiei integrate în statul național unitar român”, în: *Limba Română*, Nr. 5-6.

SIMION, Eugen (coord.) et. al., 2018, *Enciclopedia literaturii române vechi*, București: Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române.

STANCIU-ISTRATE, Maria, 2006, *Calcul lingvistic în limba română*, București: Editura Academiei Române.

TODORAN, Romulus, 1984, *Contribuții de dialectologie română*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.

TODORAN, Romulus, 1956 „Cu privire la repartiția graiurilor dacoromâne”, în: *Limba română*, V, nr. 2, pp. 38 – 50.

ZAFIU, Rodica, 2013, „Cuvinte potrivite. Calmitate”, în: *Dilema veche*, nr. 488, p. 2.

B. Monografii

CIOBANU, Ștefan, 1993, *Basarabia*, Chișinău: Universitas.

CIOBANU, Ștefan, 1992, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânire rusă*, Chișinău: Editura Știința.

IORGA, Nicolae, 1993, *Basarabia noastră*, Chișinău: Universitas.

NISTOR, Ion, 1991, *Istoria Basarabiei*, Chișinău: Editura Cartea Moldovenească.